

ห้องน้ำของชาวสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

ดร.ปริตตา เจลิเมเพ่า กอนันตกุล

แม่หัวนิยายของพรุสต์ จะเริ่มต้นด้วยประโยคที่ทำให้ชนมมาเดอเลน โด่งดัง ไปทั่วโลก ด้วยการบรรยายว่าเพียงได้กลิ่นชาหอมอ่อนๆ เนื้อแป้งและรสขมนมแต่ะปลายลิ้น ภาพอดีตจากวัยเด็กก็ดูจะพรุ้งพรุ้งขึ้นมาในความคิดทันทีโดยอัตโนมัติ ไม่ต้องมีการพยายามนึกทบทวนความจำ แต่สำหรับดิฉันแล้ว ยังไม่มีประสบการณ์ว่ากลิ่นหรือรสของบางสิ่งบางอย่างทำให้หวนรำลึกถึงอดีตของคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาได้เช่นนั้น สิ่งที่มีพลังเรียกอดีตกลับคืนมาในทันทีทันใดได้แจ่มชัดกว่า อาจจะเป็นความสะเทือนใจบางอย่างของปัจจุบัน ที่กระตุ้นให้ภาพของอดีตปรากฏตัวขึ้น บางภาพอาจเป็นอดีตแท้จริง แต่หลายภาพน่าจะเป็นอดีตที่ขาดวันไม่ปะติดปะต่อ ที่ถูกดึงกลับมาและปรุงแต่งเพื่อสนทนากับปัจจุบัน และอนาคตเสียมากกว่า

ไม่นานมานี้ดิฉันมีโอกาสกลับไปเยี่ยมที่ทำงานแห่งที่สองในชีวิต ซึ่งจากมาประมาณสี่ปี ภายนอกดูเหมือนเดิมแต่ภายในเปลี่ยนไปมาก ห้องหับต่างๆ ได้รับการปรับปรุงขนานใหญ่ แลดูโอ้อ่าขึ้นมาก เต็มไปด้วยเฟอร์นิเจอร์แบบที่มักพบเห็นในห้องรัฐมนตรี คือชุดเก้าอี้มีลวดลายดูหนักๆ ห้องประชุมก็เหมือนของราชการทั่วไป มีโต๊ะใหญ่ยาวหลายสิบเมตร มีทีวีจอแบนขนาดใหญ่หลายจอ ความสง่างามเกรงขามของความเป็นทางการเปล่งออกมากระทบตากระทบใจ แต่ที่สะดุดใจที่สุดคือห้องทำงานของผู้บริหาร ทั้งระดับสูง ระดับรองหลายห้อง ซึ่งมีการขยายพื้นที่ออกไป และสร้างห้องน้ำส่วนตัวไว้ทุกห้อง ทันใดนั้นดิฉันรู้สึกเหมือนถูกไม้หน้าสามโขกศีรษะอย่างจัง ดิฉันทำงานอยู่ที่นี้แปดปีเต็ม ทำไมหนอจึงไม่เคยนึกเลยว่าผู้บริหารน่าจะมีห้องน้ำส่วนตัว ทำไม..ทำไม..ทำไม..

ความตะลึงลานกระตุ้นเตือนความจำ ทำให้ภาพของห้องน้ำจากอดีตผุดขึ้นมาในบัดดล นี่คือห้องน้ำชั้นห้า ของตึกสังคมสงเคราะห์ ที่ดิฉันและเพื่อนอาจารย์ในชั้นได้ใช้ร่วมกันมาเกือบยี่สิบปี และพร้อมกับภาพห้องน้ำ เหตุการณ์ต่างๆ คำพูด และเรื่องราวที่เกี่ยวกับห้องน้ำก็ปรากฏขึ้นมาในมโนภาพด้วยเช่นกัน ห้องน้ำชั้นห้าเป็นอย่างนี้เอง ดิฉันจึงไม่เคยนึกว่าควรมีห้องน้ำส่วนตัวในห้องผู้บริหาร

เรื่องราวห้องน้ำที่จะเล่าต่อไป เป็นประสบการณ์ของดิฉันในสมัยที่เริ่มมาทำงานที่ธรรมศาสตร์ใหม่ๆ เป็นเรื่องที่ไม่ได้บอกอะไรเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของคณะ เพราะดิฉันเองเป็นคนที่มีความสามารถในการหลบเลี่ยงการทำงานบริหารของคณะอย่างดีเยี่ยม จนแทบไม่ต้องทำงานบริหารได้เลย ยกเว้นการร่วมก่อตั้งโครงการบัณฑิตศึกษาด้านมานุษยวิทยา ซึ่งดิฉันก็ได้มีตำแหน่งเป็นทางการโดยตรงแต่อย่างใด ดิฉันจึงไม่มีความจำที่เกี่ยวกับเรื่องสำคัญๆ ของคณะเอาเสียเลย ประสบการณ์จากอดีตของคณะที่จะเล่าถึงนี้ จึงเป็นเรื่องชีวิตประจำวันของอาจารย์ธรรมดาสามัญคนหนึ่ง ที่มีชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในห้องทำงาน ห้องสมุด และห้องน้ำ

ย้อนหลังกลับไปสามสิบสามปี กันยายน พ.ศ. 2524 เป็นปีที่ดิฉันเริ่มชีวิตการเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นการทำงานหาเลี้ยงชีพครั้งแรกในชีวิต หลังจากไม่ได้อยู่ประเทศไทยมาสิบสองปี ขณะนั้นคณะยังมีฐานะเป็น “แผนกอิสระ” ซึ่งเป็นคำที่สร้างความงุนงงให้กับคนส่วนใหญ่ ยิ่งชื่อสาขาวิชาไม่ค่อยเป็นที่รู้จักอยู่ด้วยว่าเรียนอะไรกัน ก็จะมีสับสนใหญ่ บางคนจำหน้าของมาถึง เขียนว่า “แผนกสังคมมนุษย์อิสระ” ก็มี ดิฉันมารายงานตัวกับท่านอาจารย์จำเรียง ภาวิจิตร ซึ่งขณะนั้นเป็นหัวหน้าแผนกอิสระ และได้รับการจัดให้หนึ่งในห้อง 505 ที่ชั้น 5 ตึกสังคมสงเคราะห์ มีเพื่อนร่วมห้องสองท่าน คืออาจารย์จุไรรัตน์ จันทร์ธำรง หรือพี่ปู้ และอาจารย์ไชยันต์ รัชชกุล

ห้องน้ำชั้นห้าสำคัญอย่างไร ก่อนอื่นเราควรที่จะเข้าใจภูมิศาสตร์และภูมิหลังทางสังคมวัฒนธรรมของอาจารย์สังคมวิद्याมานุษยวิทยาในยุคสามสิบปีมาแล้วเสียก่อน ขณะนั้นแผนกอิสระได้ประกาศอิสรภาพจากคณะสังคมสงเคราะห์ อันเป็นที่เกิดของเราเรียบร้อยแล้ว แต่ว่าไม่ได้อิสระในทางกายภาพ คือไม่มีอาคารของตัวเอง ต้องแทรกตัวอยู่ในคณะสังคมสงเคราะห์ตามจุดต่างๆ อาจารย์ของเรารวมทั้งหมดประมาณยี่สิบท่าน มีห้องทำงานอยู่ในชั้นสอง และชั้นห้า จึงเป็นที่มาของคำว่า “อาจารย์ชั้นสอง” และ “อาจารย์ชั้นห้า” ซึ่งเป็นอัตลักษณ์อย่างไม่เป็นทางการของอาจารย์ในยุคนั้น จะเป็นอัตลักษณ์ที่คนในของแต่ละชั้นเรียกตัวเอง หรือคนนอกตั้งให้ จะเป็นอัตลักษณ์ที่เกิดมาจากที่ตั้งของห้องทำงาน หรือมีลักษณะทางวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานด้วย จะมีพรมแดนอยู่ที่บันได หรือลิฟต์ หรือตรงใด ดิฉันก็ตอบไม่ได้ทั้งหมด แต่คาดว่าน่าจะมีความคลุมเครือ

คาบเกี่ยวกับอยู่ไม่น้อย ถึงกระนั้นก็ตาม ศัพท์ “อาจารย์ชั้นสอง” และ “อาจารย์ชั้นห้า” ก็ดูจะเป็นที่เข้าใจกันในการสนทนาแบบเสียงกระซิบจิบจิบในการทำงานประจำวัน

การใช้ชีวิตในที่ทำงานของอาจารย์สองชั้นนี้ มีความต่างกันอย่างพอควร ชั้นสองนั้นอาจารย์ส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดเป็นสุภาพสตรี มีความผูกพันกันแบบ ครู-ศิษย์ พี่-น้อง ชัดเจน เพราะว่ามีห้องทำงานท่านอาจารย์จำเรียง และท่านอาจารย์เฉลิมศรี ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งแผนกอยู่ด้วย มีอาจารย์ที่เป็นศิษย์พี่ศิษย์น้องมาตั้งแต่เป็นแผนก สังคมวิद्याมานุษยวิทยาในคณะสังคมสงเคราะห์ฯ อยู่หลายท่าน ส่วนท่านที่มาจากที่อื่น ส่วนใหญ่ก็จะปรับเข้าไปอยู่ในความสัมพันธ์แบบเดียวกันนี้ได้ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า อาจารย์ชั้นสองเป็นชุมชนที่อยู่กันแบบครอบครัวขยายฝ่ายสตรี มีความอบอุ่น ฉันทานุติ กลางวันมีการรับประทานอาหารร่วมกันในห้องใดห้องหนึ่งเป็นประจำ โดยสั่งอาหารมาจากโรงอาหาร หรือบางวันก็จะเตรียมมาจากบ้าน ดิฉันเองยังเคยได้อาหารสังสรรค์อาหารกลางวันด้วย แม้ไม่กี่ครั้งแต่ก็รู้สึกได้ถึงบรรยากาศความอบอุ่นและสนุกสนานของการรับประทานอาหารร่วมกัน นอกจากนี้ยังจำได้ว่าหัวหน้าแผนกอิสระที่นั่งในห้องทำงานเหมือนอาจารย์อื่นๆ และใช้ห้องน้ำร่วมกับอาจารย์อื่นๆ เช่นเดียวกัน

ส่วนอาจารย์ชั้นห้า นั้น มีที่มาหลากหลาย และย้ายมากันต่างกรรมต่างวาระ กลุ่มหนึ่งย้ายมาจากคณะศิลปศาสตร์ ซึ่งเดิมมีการสอนทุกสาขาวิชา รวมสังคมวิทยา มานุษยวิทยาด้วย แต่ภายหลังมีการปรับโครงสร้าง จึงย้ายอาจารย์กลุ่มนี้มารวมกับแผนกอิสระสังคมวิทยา มานุษยวิทยา เรื่องนี้เป็นประวัติศาสตร์ตึกดำบรรพ์ก่อนยุคที่ดิฉันมาทำงานจึงไม่ทราบรายละเอียด นอกจากนั้นก็ยังมีอาจารย์ย้ายมาจากหน่วยงานอื่น หรือเพิ่งเรียนจบมา เป็นต้น ชั้นห้าจึงเป็นสังคมของอาจารย์ย้ายถิ่น มีความเป็นอยู่ค่อนข้างไปทางสมานพันธ์ ต่างคนต่างอยู่อย่างเอกเทศ มีกิจวัตรของตนเองไม่ค่อยเกี่ยวข้องกัน แม้การรับประทานอาหารร่วมกันในห้องใดห้องหนึ่งก็จำไม่ได้ว่าเคยมีหรือไม่ แต่เราก็อยู่กันอย่างสุขสงบ เพราะไม่เคยรู้เลยว่าอีกห้องหนึ่งทำอะไร

ห้องน้ำชั้นสองกับชั้นห้าจึงต่างกันมาก ดิฉันก็ไม่ทราบว่าใครเป็นคนออกแบบวางผังห้องตามชั้นต่างๆ ของตึก และทำไมถึงออกมาหน้าตาพิสดารเช่นนี้ ชั้นสองนั้นมีห้องน้ำสองประเภท คือห้องน้ำอาจารย์หนึ่งห้อง และห้องน้ำนักศึกษา ซึ่งเข้าใจว่าแยกเป็นหญิงชาย แต่จำไม่ได้แล้ว ส่วนห้องน้ำอาจารย์นั้นมีห้องเดียว ดังนั้นห้องน้ำอาจารย์จึงกลายเป็นห้องน้ำอาจารย์หญิงไปโดยปริยาย เพราะอาจารย์ชายซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยมาก มีเพียงท่านสองท่าน จนจำไม่ใคร่ได้ว่าใครบ้าง ต่างพากันไปใช้ห้องน้ำนักศึกษา ยกห้องน้ำอาจารย์ให้ฝ่ายหญิงโดยดี ส่วนห้องน้ำชั้นห้า นั้น ที่ตั้งต่างออกไป ไม่มีห้องน้ำนักศึกษา มีแต่ห้องน้ำอาจารย์สองห้อง ห้องน้ำอาจารย์ชายอยู่ด้านตะวันออกของลิฟต์ ตรงข้ามห้องทำงานของเราพอดี ส่วนห้องน้ำหญิงอยู่ด้านตะวันตกของลิฟต์

เป็นชอกสีกเข้าไป ดังนั้นห้องทำงานของเราจึงเป็นตำแหน่งที่เป็นชัยภูมิในการศึกษา พฤติกรรมการใช้ห้องน้ำชายอย่างดีเยี่ยม ยิ่งถ้าเปิดประตูทิ้งไว้ก็จะเห็นหมดว่าใครเข้าห้องน้ำบ้าง แต่เราก็ไม่ได้ศึกษาเรื่องนี้เพราะมีเรื่องอื่นๆ ให้ทำมากเกินไปแล้ว

ถึงอาจารย์ชั้นห้าจะต่างคนต่างอยู่ แต่ทุกคนต้องใช้ห้องน้ำ ห้องน้ำจึงเป็นพื้นที่ทางสังคมแห่งเดียวที่เราจะพบกัน เราจะพบกันระหว่างเดินทางไปห้องน้ำ ระหว่างเปิดประตูออกไปเจอคนจะเข้าห้องน้ำ หรือออกจากห้องน้ำ ดิฉันยังจำการสนทนากับอาจารย์หญิงต่างห้อง ถึงเรื่องต่างๆ มากมายในห้องน้ำหญิง ซึ่งมีห้องน้ำสองห้อง แต่มีอ่างล้างมืออ่างเดียว ต้องรอให้คนที่ใช้อยู่เสร็จเสียก่อน และเป็นโอกาสทองให้เกิดการสนทนาทำลายความเงียบกันด้วยเรื่องต่างๆ นอกจากนั้น ยังมีเหตุการณ์ประหลาดๆ เกี่ยวกับห้องน้ำ ที่เป็นเหตุให้เกิดการสนทนากันอย่างกว้างขวาง เช่น หนึ่งวันหนึ่งเราก็พบว่านักการได้ขนห่อทิชชูม้วนมาเรียงกันตรงทางเข้าห้องน้ำหญิงจำนวนมาก จนดูเหมือนเป็นกำแพงสูงขึ้นไปเกือบถึงเพดาน จนบัดนี้ก็ไม่มีใครทราบว่าทำไม แต่วันนั้นทุกคนพูดถึงกำแพงทิชชู เพื่อนจากคณะศิลปศาสตร์มาเห็นก็ตกใจว่าทำไมคณะเราอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทิชชูในขณะที่คณะเธอไม่มีสักม้วน ทำให้เกิดการอภิปรายถึงความขาดแคลนและล้นเหลือของทิชชูในมหาวิทยาลัย วันนั้นเราจึงมีประสบการณ์ทิชชูร่วมกันอย่างน่าอัศจรรย์

อีกเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้นเมื่อ ม.ร.ว.อดิน ทรัพย์วัฒน์ ซึ่งเคยเป็นอาจารย์มานุษยวิทยาที่คณะ แต่ย้ายไปมหาวิทยาลัยขอนแก่นในช่วงไล่เลี่ยกับที่ดิฉันเริ่มทำงาน ท่านมาธุระที่คณะ แล้วต้องการใช้ห้องน้ำ แต่บังเอิญมีเหตุ (ซึ่งจำไม่ได้ว่าอะไร) ให้ใช้ห้องน้ำชายไม่ได้ เราจึงให้ท่านใช้ห้องน้ำหญิงแทน พอใช้เสร็จอาจารย์ก็กลับมาเล่าด้วยความตื่นเต้นอย่างที่สุดว่า

“อาจารย์ ผมรู้ความจริงแล้วว่า คณะของอาจารย์นะ ปกครองด้วยระบบอมตาทิปไตย”

“ไม่เข้าใจค่ะ”

“ก็ดูห้องน้ำสิอาจารย์ ที่ขอนแก่นนะ ห้องน้ำผู้หญิงเล็กนิดเดียว ห้องน้ำผู้ชายใหญ่แป๋วเริ่ม แต่ที่นี่ห้องน้ำผู้ชายเล็กนิดเดียว ห้องน้ำผู้หญิงใหญ่โตกว่ามาก แสดงว่าผู้หญิงเป็นใหญ่รับอาจารย์”

ยังโชคดีที่ท่านอาจารย์อดินไม่ได้ไปเข้าห้องน้ำชั้นสอง มิฉะนั้นอาจารย์อาจจะลุกขึ้นมาเรียกร้องสิทธิในการใช้ห้องน้ำอาจารย์ คินให้อาจารย์ชายด้วยภายหลังการวิเคราะห์

คิดถึงห้องน้ำชั้นห้าที่ไร เหตุการณ์ข้างต้นก็จะปรากฏขึ้นมาภาพร่าไป นอกจากนี้ ยังมีเหตุการณ์ระทึกใจอื่นๆ อีก เช่น เกิดอะไรขึ้นเมื่อน้ำประปาไม่ไหลติดต่อกันเป็นเวลาหลายวัน หรือความทุกข์ของนักศึกษาบางคนที่มาถึงมหาวิทยาลัยแต่เข้าแต่หาห้องน้ำเข้าไม่ได้ จนต้องทำอะไรบางอย่างหน้าห้องน้ำอาจารย์ที่เขาเองคงอยากกลับไปจากความจำ เหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกันมาเป็นสิบปีเหล่านี้ คงจะหล่อหลอมสร้างอุปนิสัยในการเคยชินกับการใช้ห้องน้ำรวมร่วมกับคนอื่นในที่ทำงาน กลายเป็นความปรกติจนนึกเป็นอย่างอื่นไม่ออก ไม่ได้มองเห็นห้องน้ำรวมว่าเป็นสิ่งต่ำต้อย น่ารังเกียจ รู้สึกเคอะเขินหรือไม่คู่ควรที่จะใช้ หากเป็นสถานที่ที่มองเห็นคน เห็นความทุกข์ความสุขของคนในปฏิบัติการที่สามัญที่สุดของร่างกาย แถมยังมีมูที่ให้อารมณ์ขันด้วย

แล้วเหตุใดเล่า ผู้บริหารจึงนิยมมีห้องน้ำส่วนตัว และออกจะรังเกียจการใช้ห้องน้ำรวมกันคนอื่น ดิฉันคิดว่าคงมีคำอธิบายได้หลายแง่มุม เช่นในค่านิยมบรรทัดฐานที่ทำให้สามารถเดินสามก้าวถึงห้องน้ำ ไม่ต้องคอยคิว สามารถเพิ่มเวลาทำงานได้มากขึ้น อีกหลายหน้าที่ต่อการเข้าห้องน้ำหนึ่งครั้ง หรือในด้านรสนิยม สามารถเลือกสุขภัณฑ์ที่มีรูปร่างสีสันทันกับความชอบของแต่ละท่าน หรือในด้านอารมณ์ความรู้สึก สามารถมีความเป็นส่วนตัวได้อย่างเต็มที่ จะร้องเพลง ร้องไห้ แข่งดำใคร ก็สามารทำได้โดยสะดวก ไม่มีคนแอบได้ยิน

ท่ามกลางคำชี้แจงอันมีน้ำหนักน่าเชื่อถือเหล่านี้ ดิฉันอยากเสนออีกข้อหนึ่งว่า ห้องน้ำส่วนตัว เป็นมรดกที่ตกทอดมาจาก “วัตถุเกียรติยศ” ของขุนนางไทย การปกครองสยามแต่โบราณตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ มีพื้นฐานอยู่บนการจำแนกคนออกเป็นประเภทต่างๆ ตามลำดับความสูงต่ำ ประเภทใหญ่สุดคือนาย และไพร่ นายยังประกอบด้วยเจ้านาย และขุนนาง ทั้งสองประเภทยังมีระดับยศ และบรรดาศักดิ์ จำแนกแยกย่อยหลายชั้น สำหรับเจ้ามีตั้งแต่เจ้าฟ้าลงมาถึงหม่อมเจ้า และขุนนางมีทั้งเจ้าพระยาลงมาจนถึงขุน เป็นต้น เมื่อผู้ใดได้รับพระราชทานยศ หรือบรรดาศักดิ์ ก็จะได้รับพระราชทานเครื่องยศ เช่น ผ้าถุง หรือหีบหมาก ตามแต่ยศฐาบรรดาศักดิ์ของแต่ละท่าน เครื่องยศเหล่านี้ เวลาที่ขุนนางไปไหนก็จะมีคนใช้หรือบ่าวไพร่ถือหีบหมากเป็นสัญลักษณ์ของฐานะและเกียรติยศที่คนทั่วไปสามารถเห็น ชื่นชมบารมี และเกรงขามไปด้วยในเวลาเดียวกัน

ระบบเครื่องยศนี้แม้จะหมดไปแล้วอย่างเป็นทางการ แต่ความคิดที่จะใช้วัตถุแสดงเกียรติยศ ยังมีอยู่อย่างเข้มข้นในระบบราชการไทย โต๊ะของอธิบดีใหญ่กว่า โต๊ะของหัวหน้ากอง ซึ่งใหญ่กว่าโต๊ะของเสมียน ทั้งที่ในการปฏิบัติงานเสมียนอาจจำเป็นต้องใช้โต๊ะมากกว่าอธิบดี ห้องน้ำส่วนตัวก็เช่นเดียวกัน นี่เป็นของพิเศษมาก

ถ้าไม่ใช่ผู้บริหารระดับสูงจริงๆ ยากที่จะมีได้ ลูกน้องอาจจะรวยกว่า ข้าราชการคนไหนรวยกว่า แต่มีหรือที่จะเทียบเท่าหัวหน้าได้ในเรื่องห้องน้ำ จึงไม่น่าแปลกใจที่การมีห้องน้ำส่วนตัว เป็นยอดปรารถนาของผู้บริหาร

ในขณะที่เขียนบทความนี้ ชั้นสอง ชั้นห้า เปลี่ยนไปหมดแล้ว ครั้งสุดท้ายที่ไปเยี่ยมเยียนชั้นห้า ห้องน้ำกำลังถูกทุบ จะเปลี่ยนไปเป็นห้องน้ำส่วนตัวของผู้บริหาร หรือเป็นอย่างอื่นก็ไม่ทราบได้ แต่ดิฉันก็รู้สึกดีใจที่เสียหนึ่งในชีวิตได้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนชั้นห้า และชั้นสองด้วยนิดหน่อย ได้รู้จักห้องน้ำรวมในฐานะพื้นที่ทางสังคม ได้รับความสำราญ และได้รับความทุกข์ของคน ดิฉันจึงออกจะเสียดายแทนชุมชนสำนักงานอื่นๆ ในปัจจุบัน หรือในอนาคต ที่จะไม่มีโอกาสได้ประสบการณ์สนุกๆ จากห้องน้ำชุมชนเช่นเดียวกับที่ดิฉันเคยพบเห็นในอดีต

ดิฉันนวนเวียนอยู่กับปัจจุบันและอดีตของห้องน้ำ จนไม่มีเนื้อที่พอที่จะกล่าวถึงเพื่อนๆ อาจารย์ในคณะ แต่ก็อยากจะลงท้ายด้วยการบอกว่า รู้สึกว่าตัวเองโชคดีที่ได้ทำงานเป็นอาจารย์ในยุคที่สภาพการทำงานไม่ได้บีบคั้นมาก คณะปล่อยให้ดิฉันเป็น “ออลจูด” ตลอดกาลโดยไม่ไล่ออก หรือเห็นว่าเป็นตัวถ่วงความก้าวหน้าของคณะ ดิฉันมีเพื่อนร่วมงานที่เป็นมิตร นั่งห้องเดียวกันกับอาจารย์จุไรรัตน์หรือพีๆ ซึ่งเป็นโยมอุปถัมภ์จากดิฉันมาตลอดชีวิต แนะนำเรื่องการสอน การกินอยู่ รวมทั้งให้ยืมชุดสวยๆ ใส่หลายต่อหลายครั้ง อาจารย์ไชยันต์ซึ่งเป็นสมาชิกห้อง 505 เช่นเดียวกัน เป็นคนที่ทำให้รู้สึก ว่าไม่ว่าชีวิตจะย่ำแย่เพียงใดก็มีค่าควรแก่การอยู่ต่อไป เพื่อจะได้ฟังเสียงหัวเราะก๊องก๊วานของเธอ ส่วนอาจารย์ฉวีวรรณ หรือพีแอด เป็นผู้ที่บุกเบิกร่างหลักสูตรปริญญาโทมานุษยวิทยามาด้วยกัน ซึ่งกว่าจะผ่านกระบวนการเสกสรรค์ปั้นแต่งจนทุกคนในคณะพอจะรับกันได้ ก็มีลักษณะเฉพาะตัวเสียจนอาจารย์ยศ สันตสมบัติที่มาร่วมในช่วงหลังบอกตรงๆ เลยว่า หลักสูตรนี้หน้าตาพิกล ไม่เข้ากับมาตรฐานสากลเอาเลย แต่เราก็อุตส่าห์ใช้มันมาหลายปี จนได้วิทยานิพนธ์ที่นำภาคภูมิใจออกมาหลายเล่ม

กาลถนอมมิตรที่คณะยังมีอีกหลายต่อหลายท่านที่อยากจะกล่าวถึง แต่ใครเล่าจะสามารถย่นย่อเวลากว่าสองทศวรรษ ลงมาอยู่ในกระดาษไม่กี่บรรทัดได้ จึงทำได้เพียงขอกล่าวขอบคุณชาวสังคมวิทยา มานุษยวิทยาทุกคน ทั้งอาจารย์ เจ้าหน้าที่ นักศึกษา ขอบคุณที่ให้ดิฉันเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเล็กๆ แห่งนี้ ขอบคุณที่ให้ความมอบอุ่น ให้ความทรงจำที่ไม่อยากลืม ให้มิตรภาพไปตลอดชีวิต และเป็นบ้านที่เมื่อนึกถึงที่ไร ก็คิดถึง อยากกลับมาหาอยู่เสมอ

มกราคม 2558